

Bilge bir Marksistin ardından¹

Korkut Boratav

Yirminci yüzyılın en ünlü Marksist iktisatçılarından biri olan Paul M. Sweezy, 27 Şubat 2004'te New York'ta 93 yaşında öldü. Sweezy, Türkiye'de tanınan bir iktisatçı ve düşünürdü. On yıl önce İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin yıllık toplantısının onur konuğu olarak İstanbul'da konuştuğunda dakikalarca alkışlandığını hatırlıyorum. Yapıtlarının en önemlileri Türkçeye çevrilmişti.

Buna rağmen, Sweezy'nin ölümü anında Türkiye'de fazla bilindiğini sanmıyorum. Yapıtlarının Türkçe çevirileri, otuz beş yıl öncesine aittir. Büyük bir ihtimalle kitapçılarda yeni baskıları bulunmamaktadır. Sweezy'nin Türkçeye kazandırıldığı yıllar sonrasında, dünyada ve Türkiye'de sosyal bilimlerin eleştirel, düzen-dışı, Marksist akım ve temsilcilerinin giderek “demode” sayıldığı; üniversite programlarından dışlandığı bir dönemden geçtik. Özellikle sosyal bilim niteliği giderek sorgulanır hale gelen iktisat disiplininde bu eğilim daha da egemen oldu. Bu olumsuz koşullarda eleştirel çizgilerini ısrarla sürdüren “aykırı” bilim insanlarının ön saflarında yer alan Paul Sweezy gibi ender bir iktisatçının, ölümü vesilesiyle de olsa, tekrar değerlendirilmesinde yarar olduğunu düşünüyorum.

Paul Sweezy, 1910'da varlıklı bir ailenin çocuğu olarak New York'ta hayata gözlerini açtı. Harvard Üniversitesi iktisat bölümünden 1931'de mezun oldu. Joseph Schumpeter'in asistanı, sonra da öğretim üyesi olarak 1942'ye kadar Harvard'da çalıştı. İkinci Dünya Savaşı'na istihbaratçı olarak ve daha sonra CIA'ya dönüşecek olan Office of Strategic Security (OSS) içinde katıldı. Ancak, hemen açıklayalım

¹ Bu yazı daha önce *İktisat Dergisi*'nin 451. sayısında yayınlanmıştır.

ki, sonraki CIA'nın aksine OSS'nin ana gündemi Nazizme ve faşizme karşı verilen sıcak savaş idi ve Amerikalı pek çok solcu aydın, örneğin bir diğer Marksist iktisatçı olan Paul Baran savaş yıllarında OSS'de görev yaptılar.

1945'te terhis olduğunda Harvard kendisine kadro vermeyince Sweezy akademik mesleği (sonraki yıllarda zaman zaman “konuk öğretim üyesi” olarak verdiği konferanslar, dersler dışında) temelli terk etti. 1949'da Leo Huberman'la birlikte *Monthly Review* adı altında bağımsız bir sosyalist dergi çıkarmaya başladı. Bu tarih sola karşı McCarthy'ci baskı ve kampanyaların başladığı dönemeçtir. Sweezy de bu ortamdan nasibini aldı. New Hampshire üniversitesindeki “yıkıcı faaliyetler”i soruşturan komisyona ders notlarını vermeyi reddettiği için hapisle cezalandırıldı; ancak bu ceza daha sonra Yüksek Mahkeme tarafından bozuldu.

Bu olayı izleyen yarım yüzyıl içinde Paul Sweezy, kitapları, araştırmaları ile, yirminci yüzyılın radikal, devrimci, Marksist düşünürlerinin ön planında (ve öldüğü tarihte en kıdemlisi olarak) yer aldı. Büyük ölçüde onun ürünü olan (ve hâlâ da yayımlanan) *Monthly Review* dergisi, sadece ABD'de değil, Batı dünyasında Marksizmi ve radikal-devrimci akımları canlı tutan ana kaynaklardan biri olarak önem taşır.

Bir iktisatçı ve sosyal bilimci olarak Paul Sweezy'nin katkıları üzerinde neler söyleyebiliriz?

Sweezy, bir iktisatçı olarak ilk dikkati çeken katkısını, oligopol kuramına ilişkin bir makalesi ile yapmıştı. Ben, Sweezy'nin adıyla ilk kez, kırk küsur yıl önce, sanırım, *Readings on Economic Theory* başlıklı bir derlemede “büklümlü oligopol talep eğrisi” konulu bir makalede karşılaşmıştım. Bu yazı, Joan Robinson ve Chamberlin gibi genç kuşak iktisatçılar tarafından neoklasik kuramın tam rekabet varsayımına dayalı yapısını “düzeltmeyi” hedefleyen bir akımın içinde yer alır. Ne var ki, 1936'da yayımlanan Keynes'in Genel Teori'si bu akımı sıçrayarak aştı. Neoklasik iktisat kuramını içten eleştirerek değiştirmeye çalışan genç iktisatçıların pek çoğunun Genel Teori sonrasında geleneksel iktisadın saplantılarından nasıl kurtulduklarını; akademik ortamın yepyeni, özgürleştirici açılımlara kavuştuğunu, Sweezy daha sonra açıklamıştır. Ancak, Keynes'in yörüngesi içine giren ve orada kalan çok sayıda iktisatçının tersine, Sweezy, bu canlı ortam içinde Marksizme yöneldi. Bunda, Keynes'ten çok Marx'a değer veren hocası Schumpeter'in etkileri olmuştur.

1930'lu yılların ikinci yarısında, Batı sosyal biliminde özellikle iktisat dünyasında üçlü bir ayrışma oluşmakta idi: Tutucu neoklasik geleneğin ve kaskatı sosyalizm düşmanlığıyla Hayek'in temsil ettiği “sağ” çizgi ile Marksizme ve ideolojik olarak sosyalizme yakın “sol” çizgi ayrışmanın iki ucunu oluşturuyordu. Keynes'gil iktisat ise “ortada” bir konumda idi. Bir sınıflar savaşında “barikatlar kurulursa”, kendi yerinin burjuvazinin saflarında olduğunu ifade eden; ancak iktisat politikalarının temel işlevini “barikatları önlemek” olarak gören Keynes'in takipçilerinin giderek daha sola kaymaları ise zaman alacaktı. Bu çerçevede ilginç bir ayraç, “sosyalizmin (politik) iktisadı” diye adlandırılan alanda meydana geldi: “Sosyalizmin iktisadi bakımdan teorik olarak mümkün olup olmadığı veya pratikte işlerliği” sağ ve sol iktisatçılar arasındaki ayrışmayı belirleyen bir sorunsal olarak ortaya çıktı. Bu tartışmada “sol”un Marksist kanadında Maurice Dobb ve (kendi anlattıklarına

göre) Paul Sweezy yer almakta idi. Lange, Lerner, Dickinson gibi bir “neoklasik sosyalistler” grubu ise tam rekabetçi piyasaların koşullarını sosyalizmin de gerçekleştirebileceğini ve böylece optimal kaynak tahsisine ulaşılabilceğini teorik olarak kanıtladılar.

Sweezy, Ahmet Tonak ve Sungur Savran’la çok daha sonra yaptığı söyleşide, Harvard’da “sosyalizmin iktisadı” başlıklı bir ders verdiğini ve bu dersin onu Marksizme yaklaştıran katkılarını anlatıyor. Bu dersin parlak öğrencilerinden birinin bir hayli solcu bir konum taşıyan Robert Solow olduğunu da ekliyor. Solow’un (ve keza o yılların solcu iktisatçılarından Eric Roll’un) sonraki yıllarda düzen-içi akımlara kaymalarının, kendisinin ise Marksist konumunu korumasının ardındaki etkenleri, Sweezy çarpıcı bir bilgelik ve açık sözlülükle, sınıfsal kökenlerine bağlı bir “şans eseri” olarak yorumluyor. Serbestçe bir çeviriyle aktarıyorum: “(Başlangıçta) çok akıllı, parlak radikaller olan Solow ve Roll, (zamanla) politikalarını mesleklerine intibak ettirdiler. Bu bir tür oportünizmdir; ama, bu kişiler açısından kaba ve habis bir oportünizm değildi. Bağımsız geçim olanakları bulunmayan (bilim insanlarının) Amerikan toplumuna özgü baskılara karşı direnmesi çok güçtür. Ben akademik bir maaşa bağımlı olmadığım için talihli idim; aksi halde aynı yola gidebilirdim. Babam First National Bank’in başkan yardımcısı idi. ABD’de entelektüel çevrede gerçekten bağımsız bir rol oynayabilecekseniz artı değerden, biraz da olsa, pay almanız gerekiyor. Bu nedenle bu insanları kişi olarak suçlamak yerine, sadece bir olguyu açıklıyorum ve başkalarını teslim alan bu tür baskılardan kurtulduğum için talihime şükrediyorum.”

Sweezy Marksist iktisada ilk önemli katkısını 1942’de *Kapitalist Gelişme Kuramı* başlıklı kitabı ile yaptı. (Bu yapıt, 1970’te Aslan Başer Kafaoğlu tarafından *Kapitalizm Nereye Gidiyor?* adı altında Türkçeye çevrilmişti.) Bu çalışmasında Sweezy, Marx’ın değer, bölüşüm, kriz kuramlarını ve emperyalizm çözümlemesini Anglo-sakson okurlara yeniden tanıtmayı amaçlamakta; ancak bunu hem temel Marksgil kavramları koruyarak, hem de Batı kökenli akademik iktisatçıların kavrayabileceği bir yapı ve biçim geliştirerek yapmakta; daha da önemlisi, emek-değer kuramı üzerinde özgün açılımlar içermekte idi. *Kapital*’in birinci cildinde, emek-değer kuramı, “değerler sistemi” diye adlandırılabilir bir yapı üzerine inşa edilir. Bu sistemde değişmeyen ve değişken sermaye, içerdikleri emek miktarları (“sosyal bakımdan gerekli emek zamanları”) ile, artı değer ise işgücünün değerinden türetilen bir katsayı (“artı değer oranı”) ile belirlenir. Böylece elde edilen “değerler” bütünü, *Kapital*’in üçüncü cildinde, “üretim fiyatları” diye adlandırılan sistemle bağlantılıdır. Bu kez, rekabetçi piyasa koşullarında değişken ve değişmeyen sermayenin toplamı üzerinden hesaplanan ortalama bir kâr haddine dayalı bir “fiyatlar” sistemi söz konusudur. Böhm-Bawerk’in Marx’a dönük eleştirisi, birinci sistemden ikincisinin türetilip türetilmeyeceğini tartışmıştı. Sorun, sermayenin organik bileşimi (“sermaye yoğunluğu”) farklılık gösteren sektörlerin yan yana var olduğu bir ekonomide, sektörel üretim fiyatlarının değerlerden sapması nedeniyle ortaya çıkar. Sweezy bu yapıtında hem Marksist, hem de geleneksel iktisadın gündemine bu sorunu, değerlerin fiyatlara dönüşümü başlığı altında yeni baştan getirdi. Sweezy, ayrıca, emek-değer kuramının “dönüşüm sorunu”nun matematiksel çözümünden bağımsız olarak geçerli olduğunu, “niteliksel-değer kuramı” başlıklı bir ön-bölüm ile peşinen

ileri sürmekteydi.

Sweezy'nin ikinci önemli yapıtı, Anglo Sakson Marksist iktisadının bir diğer önemli temsilcisi olan Paul Baran ile birlikte kaleme aldığı *Tekelci Sermaye* başlıklı kitaptır. (Bu kitap, sanırım Filiz Onaran'ın çevirisiyle 1970'te Türkçe yayımlanmıştır.) Tekelci Sermaye, bence üç önemli katkı içermektedir: Birinci olarak bu kitapta, Marx'ın "artı değer" kavramıyla bağlantılı bir "artık" kategorisi, çağdaş kapitalizmin ampirik ve istatistiksel olarak saptanabilen bir ögesi olarak geliştirilmektedir. İkinci olarak, Sweezy'nin 1942'de başlattığı bir çizgi bu yapıtta da izlenerek, kapitalizmin krizleri (veya kronik olarak krizlere yatkınlığı) eksik tüketimci kuramlara dayanılarak açıklanmaktadır. Bu yaklaşım, geleneksel Marksist iktisadın bünyesinde yer alan (ve örneğin Rosa Luxemburg'un temsil ettiği) bir azınlık akımı ile birleşmektedir. *Tekelci Sermaye*, üçüncü olarak, tekelci kapitalizminin işleyiş mekanizmalarını, "artık"ın yükselme eğilimi ile "massedilmesi" ("realizasyonu") arasındaki gerilime bağlayarak açıklar. Böylece, "eksik tüketimci" kriz çözümlemesi, dev şirketlerin egemenliği, israfçı kaynak kullanımı ve savaş ekonomisi ile bağlantılar kurularak yeniden geliştirilmektedir. Ortodoks Marksistler, bu yaklaşımı "Keynes'gil" olarak yaftalayarak eleştirmişler ve örneğin Sovyet iktisatçıları Sweezy ve Baran'ın katkılarını Marksist okulun içinde kabul etmemişlerdir. Sweezy'nin Baran'la birlikte kuramsal bir çerçeveye oturttuğu kapitalizm eleştirisi, daha sonra *Monthly Review* dergisinde belli ölçülerde "Üçüncü Dünyacı" bir platforma evrilmiş; derginin yazı ailesini oluşturan çok sayıda düşünür tarafından Amerikan kapitalizmine, emperyalizme ve azgelişmişliğe ilişkin eleştirel incelemelerde geliştirilmiştir.

Diğer önemli katkılardan biri, Sweezy'nin "feodalizmden kapitalizme geçiş" sorunsalı üzerinde başka Marksist iktisatçı ve tarihçilerle yaptığı bir polemikte yer alır. Bu polemik, Sweezy kuşağından İngiliz Marksist iktisatçılarından Maurice Dobb'un *Studies in the Development of Capitalism* başlıklı kitabının, kapitalizmin gelişiminde dış ticaret etkeninin rolünü ihmal etmesi nedeniyle Sweezy tarafından eleştirilmesiyle başlamış; İngiltere ve Japonya'dan diğer tarihçilerin de katkılarıyla zenginleşmiştir. Bu tartışmada Dobb'un üretim biçimindeki dönüşümlere dayalı çözümlemesinin, Marksist gelenek ile daha uyumlu olduğunu kabul etmemiz gerekir. Buna karşılık, emperyalizme dayalı bir kapitalizm eleştirisine kendisini bağlamış olan Sweezy bu tartışmada, kapitalizmin gelişimini biçimlendiren belirleyici etkeni, adeta, "erken bir ticari emperyalizm" ögesinde arar gibidir.

Son olarak ele alabileceğimiz katkılar, Sweezy'nin 1930'lu yılların ortalarında Harvard'da ele aldığı "sosyalizmin politik iktisadı" alanına otuz yıl ara ile tekrar dönmesi sonunda geliştirdiği savlarda yer alır. Bu kez, kuramsal değil, *Monthly Review*'da olgular üzerine dayalı çözümlemeler ağır basar. Ve uluslararası komünist harekette 1960'lı yılların ortalarında patlak veren Çin-Sovyet çatışmasında, derginin, "sosyalizmin kapitalizme dönüşmesinin mümkün olduğu"nu ileri süren Çin tezlerine yakın bir tavır alması biçiminde ortaya çıkar. *Monthly Review*, bu tartışmada, Sweezy'nin yanı sıra Fransa'dan Charles Bettelheim gibi iktisatçıların da katkısıyla, Sovyet-tipi ekonomilerde piyasa ilişkilerinin kâr güdülenmesine öncelik verilerek geliştirilmesinin, sosyalizmin temel ilişkilerini çözücü katkıları üzerinde durmakta idiler.

Bu tartışmanın başladığı 1964-1966 yıllarında ben Cambridge Üniversitesi'nde Maurice Dobb'un yanında çalışmaktaydım. Dobb, İngiliz Komünist Partisi üyesi idi ve Sovyet sosyalizminin ekonomik sorunlarının, piyasaya dönük reformların katkısıyla aşılabileceğini düşünmekte ve savunmakta idi. Bir iktisatçı olarak Dobb'tan çok şeyler öğrendim. Benim nazarımda o da, kişiliği, olağanüstü derin ve yaygın iktisat bilgisini şaşırtıcı bir alçakgönüllülükle birleştiren nitelikleriyle "bilgeler katı"na ulaşmış bir bilim insanı idi. Sovyet ekonomisi ve sosyalist planlama üzerindeki bilgileri, *Monthly Review*'dakilerden çok daha zengin ve derindi. Ne var ki, Sovyet-tipi sosyalizmin "gidişatı ve geleceği" üzerindeki değerlendirmeler, salt iktisat terimleriyle sürdürüldükçe, eksik kalıyordu. *Monthly Review*'daki katkılar, polemigi bu sınırların dışına taşıdığı için ilginç ve anlamlı boyutlar kazanıyordu. Ben de, o yıllardaki çalışmalarımın ürünü olarak daha sonra *Sosyalist Planlamada Gelişmeler* olarak yayımladığım yapıtın sonuç kesiminde, Sweezy'nin temsil ettiği çizgiye daha yakın bir konuma ulaşacaktım.

Bu tartışmada, sonunda, Sweezy haklı çıktı. Maurice Dobb 1976'da öldü. İyi ki, Sovyet-tipi sosyalizmin büyük ölçüde tarihe karışmasını görmedi. Sweezy'yi tanıyan ve izleyen herkes, reel sosyalizmin çökmesinin onu, "haklı" çıkmasına rağmen, mutlu kılmadığını bilmektedirler. Sweezy, hiçbir zaman, ABD'nin egemen güçlerince beslenen anti-Sovyetizme sürüklenmedi. Burjuva demokrasinin normlarına uyum, onun için hiçbir zaman sosyalizmin edinimlerini değerlendirme ölçütlerinden biri olmadı. Bu nedenle, devrimci ve sosyalist Küba'yı daima savundu.

20. yüzyıl Marksizmi, Bauer, Bukanin, Hilferding, Lenin, Lukaç, Luxemburg, Troçki gibi adlarla parlak bir başlangıç yaptı. Sovyet devrimi, yukarıki adların yanı sıra, Preobrajenski, Strumilin, Nemçinov gibi yeni adların katkılarıyla, Marksist iktisadın, özellikle de "sosyalizmin politik iktisadı"nın geleceğine ilişkin beklentilerin yeşermesine yol açtı. Ne var ki, 1930'lu yılların ortalarından sonra Sovyet Marksizmi dondu. Sovyet ekonomisinin pratiğe dönük sorunlarının tartışılması elbette sürdü. Ancak, iktisat teorisine, kapitalist ekonomilerin ampirik çözümlenmesine ilişkin olarak Sovyet Marksizminin katkıları da giderek kurudu. Bu dönemde, Sovyet şablonunu izleyen "ekonomi-politik" kitapları, seri imalat özellikleri taşırlar; ruhsuz, donuk, ölü metinlerdir.

İşte bu yıllarda, Marksist iktisad, Batıda bir avuç bilim insanı ayakta tuttu. İngiltere'den Dobb, Meek, Hill, hatta heterodoks özelliklerine rağmen (İtalya ve Polonya kökenleriyle) Sraffa ve Kalecki; Frankofon Avrupa'dan Bettelheim ve Mandel; ABD'den ise (Polonya kökeni ve sonraki yıllardaki gelişimi ile) Lange, ve kanımca saf kan Marksistler olan Baran ve Sweezy bu listenin önde gelen adlarıdır.

Paul Sweezy'yi, bu nedenle, saygıyla analım. O ve yukarıda adlarını saydığım Marksistler olmasa idi, 21. yüzyıla Marksist iktisad, "Sovyet Marksizmi"nin cenazesi mi taşıyacaktı? Sweezy ve çağdaşlarının katkıları sayesinde, Marksizm dünyayı eleştirel bir perspektifle tanımamıza imkân veren canlı bir kuramsal araç olarak yaşamaktadır. Emekçi insanların kendi kaderlerine egemen olarak dünyalarını dönüştürebilmeleri gündeme geldiğinde de, "bir eylem rehberi" olarak yeniden hayati bir önem kazanacaktır.

Toprağı bol olsun.

Emperyalizme ve Siyonizme karşı Filistin Dostları

Emperyalizme ve Siyonizme Karşı Filistin Dostları 2019 yılında kurulduğundan beri Türkiye’de Siyonizm ve emperyalizme karşı mücadelesini sürdürüyor.

Siyonist İsrail'in gayrimeşruluğunu, bölgede emperyalizmin ileri karakolu rolündeki bu oluşumun yıkılmasının hem Yahudiler hem de Araplar için kurtuluşun anahtarı olduğunu, Türkiye'deki istibdad rejiminin sanıldığı gibi aksine Filistin halkının boykot çağrısına kulak asmayıp İsrail ile işbirliğini sürdürdüğünü haykırmayı sürdürüyor. Siyonistlerin bilhassa sanat alanında kendilerini meşru gösterecek girişimlerine karşı mücadele veriyor.

Bunu yaparken, Siyonizmin yerine Yahudiliği hedef alan anti-semitik, din temelli, mezhepçi ve ırkçı yaklaşımları karşısına alıyor ve bu yaklaşımın Filistin halkına hiç bir yararı olmadığını vurguluyor.

Anti-semitik olmayan, emperyalizm ve Siyonizm karşıtı mücadeleyi sahiplenen herkesi bu mücadeleye omuz vermeye, Filistin Dostları Meclisi'nin çalışmalarına katılmaya, yayınlarını takip etmeye ve paylaşmaya çağırıyor!

filistinindostlari

filistindostlari

anchor.fm/filistin-dostlari

filistindostlari.org

friendsofpalestine.info/

Filistindostu

friendsofpal_AR**friendsofpales**

Işık yüzlü Marksist¹

Nail Satlıgan

1970’te Paul M. Sweezy’nin, hala vazgeçilmez olan Marksist iktisada giriş kitabı *Kapitalizm Nereye Gidiyor*’un Türkçesi yayımlandığında, ona, Türkiye’nin devletçi (güdümücü) iktisat siyasetleri eşliğinde kapitalizme geçişin parlak bir özetini içeren bir “Önsöz” yazan Sencer Divitçioğlu sözlerine şöyle başlıyordu: “Monthly Review’de buluşan L. Huberman, P. Baran ve P. Sweezy sacayağı çağdaş Amerikalı Marxistlerin en önemlilerindendir. L. Huberman ve P. Baran öldüler. P. Sweezy bu sacayağından sağ kalan tek kişidir. Yorgun ve ihtiyarlamış olarak...” (çev. Aslan Başar (Başer) Kafaoğlu, Ağaoğlu Yayın Evi, 1970, s. 9).

2004 Şubat’ının sonunda Sweezy’yi yitirişimizin ardından geriye dönüp baktığımızda, yukarıdaki cümlelerin sonuncusundaki yargının fazlasıyla abartılmış olduğunu düşünmeden edemiyoruz. Bu satırların yazılmasını izleyen tam 34 yıl boyunca Paul Sweezy, düşünsel faaliyetini, hızını hemen hiç düşürmeden sürdürdü: Monthly Review’nun dünya Marksizmi içindeki yerini pekiştirdiği gibi, bu derginin hemen her sayısına, kendisi de şimdi doksan yaşını aşmış olan çalışma arkadaşı Harry Magdoff ile birlikte kaleme aldığı “Review of the Month” (ayın “icmal”i) yazılarıyla, çok sayıda kitaba denk düşen — ve nitekim belli aralıklarla kitaplaştırılan — bir uygulamalı Marksist teori birikiminin yaratıcısı oldu. Bir nokta daha var: 1970’ten 34 yıl geriye gidersek 1936’ya geliriz ki o tarihte Sweezy 26 yaşında bir delikanlıydı; London School of Economics ünlü antikomünist von Hayek’in “rahle-i tedris”inden geçmiş olmanın kışkırtıcı, Troçki’nin *Rus Dev-*

¹ Bu yazı daha önce *İktisat Dergisi*’nin 451. sayısında yayınlanmıştır.

riminin Tarihi'ni okumuş olmanın özendirici etkisiyle henüz çiçeği burnunda bir Marksistti. Demek Sweezy, imrenilesi bir uzun ömürlülüğün (1910-2004) mümkün kıldığı bir kıdemin en az yarısını “yorgun ve ihtiyarlamış olarak” geçirmiş oluyor. Paradoksun sırrını, gene S. Divitçioğlu'nun “sacayağı” benzetmesine başvurarak bulabiliriz. Bu mecaz bir ortaklaşa çalışma üslubunu dile getiriyorsa, Sweezy'nin Huberman ve Baran'ın ölümlerinden sonra hiçbir zaman inzivaya çekilmediğini hatırd tutmak gerekir. Önce Harry Magdoff (*Emperyalizm Çağı*), daha sonra John Bellamy Foster, Robert W. McChesney, Michael D. Yates, kısa bir süre için Ellen Meiksins Wood gibi çalışma arkadaşlarının adları, derginin künyesinde hep Sweezy'ninkinin yanı başında yer aldı.

Sweezy'nin *Kapitalizm Nereye Gidiyor* 'unun hala vazgeçilmez bir ders kitabı olma niteliğini koruduğunu söyledim. Bunun çeşitli nedenleri var. Birincisi, bazı Marksistlerin düşündüklerinin tersine, Marx'ın *Kapital*'inin, Marksist kapitalizm teorisini öğrenmek için didaktik açıdan en uygun başlangıç noktası olmamasıdır. İkincisi, Sweezy'nin kitabının yayımlanışını izleyen yarım yüzyılda çıkmış “ekonomi politik el kitapları”nın büyük bir bölümünün, o dönemde bir devletler topluluğu halinde örgütlenmiş olan Stalin'ciliğin ekonomi politliğini Marksist terimlerle haklı çıkarmayı gözetken, o arada klasik ve özgün Marksizmi, kaçınılmaz olarak bir “resmi ideoloji”ye dönüştüren bir anlayışın ürünü olmasıdır. Üçüncü olarak ise, kitabın kendi meziyetleri üstünde durmak gerekir.

Sweezy, kitapta, Marx'ın değer, birikim ve bunalım teorisini sergiledikten sonra çok sayıda önemli teorik tartışmaya değinir; hatta bir emperyalizm ve faşizm tahlili sunarak Marx sonrası Marksizm alanına el atar. Kitabın ilk kez yayımlandığı 1942 yılı, bugün geriye dönüp baktığımızda çok daha rahatça saptayabiliyoruz ki yalnız genel olarak dünya için değil, bütün ülkelerin sosyalistleri için de, İngilizcenin *lingua franca* haline gelmek üzere olduğu bir tarihtir. Sweezy bu kitapla Anglosakson Marksizm tartışması üzerinde kalıcı bir etki yarattı. Yazarın kendi deyişiyle “Kısa zamanda çok sayıda yabancı dile çevrilen bu kitabın, Marksçı iktisadi teorilerin incelenip yorumlanışının sistemleştirilmesinde önemli bir etkisi oldu.” (Paul M. Sweezy, “Monopoly Capitalism,” *The New Palgrave: Marxian Economics*, hzl. John Eatwell, Murray Milgate, Peter Newman, London Macmillan, 1987, s. 300). Divitçioğlu'nun değerlendirmesiyle “Eser ... Marksist ekonomi politigi toparlamak ve İngilizce konuşan dünyaya Marx'ın ölümünden sonra Alman marksist iktisatçılar tarafından yapılan tahlilleri tanıtmak amacı ile yazılmıştır.” (Divitçioğlu, “Önsöz,” s. 10.) O kritik dönemeçte, “Alman Marksist iktisatçıları”nın, daha doğru bir ifadeyle, Almanca yazıp da, Marksist olan ya da sadece Marx ile ilgilenen düşünürler (Engels, Kautsky, Polonyalı Luxemburg, Avusturyalı Böhm-Bawerk, Polonyalı-Rus von Bortkiewicz, Grossmann, emperyalizm teorisinde Lenin'in esin kaynağı Hilferding vb.) katkılarını içeren bir *compendium*'u, Almancaya ve kıt'a Avrupa'sı sol kültürüne olan nüfuzuyla belki yalnızca Sweezy kaleme alabilirdi.

Gelgelelim *Kapitalizm Nereye Gidiyor* 'un, bir ders kitabı olarak “vazgeçilmez” oluşu, elbette, onun “ideal” ya da mükemmel olduğu anlamına gelmez. Kitap, içerdiği “sistemleştirme” ile, savaş sonrası dünyada Marksist iktisat teorisinin öğrenilip